

Ігнатуша А. Л. В. О. Сухомлинський та психологія / А. Л. Ігнатуша, Т. Г. Саприкіна // Ідеї Василя Сухомлинського про психологічне забезпечення навчально-виховного процесу та сучасна освіта : зб. матер. Всеукр. наук.-метод. конференції, 18–28.09.2017 / уклад. О. Е. Жосан. – Кропивницький : Ексклюзив-систем, 2017. С. 128–132.

УДК 1. 740

А.Л.Ігнатуша

Т.Г.Саприкіна

В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ ТА ПСИХОЛОГІЯ

***Анотація.** У статті зроблено спробу дослідити психологічні ідеї в педагогічній діяльності Василя Сухомлинського, а також простежити їх вплив на сучасну психологічну теорію та педагогічну практику.*

***Ключові слова:** В. О. Сухомлинського, початкова школа, психологія, педагогічна ідея, семінар.*

Постановка проблеми. Перехід країни до інформаційного суспільства, глобалізація цивілізаційних процесів спонукає освіту орієнтуватися на кожну людину, розвивати її творчі можливості. Все це змінює статус освіти, відбувається переосмислення ролі наук, які причетні до змін. Особливе місце в цих процесах належить психології. Саме психологічні проблеми були в центрі уваги багатьох педагогів-класиків. Постать українського педагога-гуманіста В.О.Сухомлинського для психологічної науки є такою ж неперевершеною як постать Г. Костюка, Л. Виготського, Д. Ельконіна та ін. Він був генератором багатьох ідей, які представляють інтерес як для педагогіки, так і для психології.

Аналіз досліджень із проблеми. Проблему психології дитини, розкриття її духовного на рівні неповторного й унікального В. Сухомлинський розвивав усе своє життя, незважаючи на умови, в яких приходилось обстоювати її. Для педагога вік дитинства є найважливішим періодом людського життя. В їх працях відмічається, що В.О.Сухомлинський не тільки глибоко знав

педагогічну психологію, був обізнаний про сучасні її досягнення, але й сам зробив немалий внесок в розробку психологічних проблем.

Мета статті – дослідити психологічні ідеї в педагогічній діяльності Василя Сухомлинського, простежити їх вплив на сучасну психологічну теорію та педагогічну практику.

Виклад основного матеріалу. Органічний синтез педагогіки і психології у практичній діяльності В. Сухомлинського став запорукою того дивовижного педагогічного успіху, яким увінчався виключно складний за методикою виконання педагогічний експеримент, реалізований ним у Павлиській середній школі. Сам В. Сухомлинський так визначає взаємозалежність двох наук у навчально-виховному процесі: «Власне, без психології нема і педагогіки. Якщо педагогіку порівняти з майстернею, то психологія – це інструменти в майстерні; нема інструментів або вони нікуди не годяться – від майстерні залишаться самі стіни. Дуже часто так у школах і буває» [20]. Дбаючи про те, щоб «психологія була справжнім компасом у практичній роботі колективу» [3, 455], В. Сухомлинський всіляко спонукав учителів до поглиблення психологічних знань з метою всебічного пізнання особистості учня.

О.Я.Савченко, виокремлюючи наукові засади цілісної педагогічної системи педагога на перше місце ставить глибоко продуману психологізацію навчально-виховного процесу, а далі – спрямованість педагогічного колективу на особистісний розвиток дитини. Ще задовго до появи шкільної психологічної служби В.О.Сухомлинський створив в своїй школі чітку і дієву систему психологічної просвіти педагогів і батьків. Підтверджує це - психологічний семінар для вчителів та батьківський університет, який діяв з 1965 упродовж 12 років. Щодо термінів роботи семінару, то проводився він з різною періодичністю: спочатку двічі на місяць по понеділках, далі – «приблизно раз на півтора місяця» [3, 447]. батьки вивчали педагогіку та психологію (це склало 350 годин).

Психологічний семінар був у центрі уваги В. О. Сухомлинського, про що свідчать його емоційні висловлювання: «У нас постійно працює

психологічний семінар. Це, можна сказати, співдружність дбайливих, неспокійних, невситимих у своїй жадобі знати мислителів» [5], «Психологічний семінар – це те саме, що консиліум з найбільш розумних, досвідчених лікарів... На занятті психологічного семінару ми досліджуємо людину» [5], «Палкі суперечки про дитину, психологічний семінар, який ми присвячуємо дитині, – це і є, за нашим переконанням, сама сутність вивчення дитини, творча лабораторія педагогічного колективу» [3, 447–448]. З наведених висловлювань випливає мета діяльності семінару, яку сам педагог визначив як «дослідження людини», іншими словами, всебічне вивчення особистості учня. На підставі аналізу 47 протоколів психологічних семінарів, можливо зробити висновок, семінар складався, як правило, з двох частин: теоретична доповідь директора з наступним обговоренням учителями в аспекті застосування теоретичних положень у практиці навчально-виховного процесу Павлівської школи та одна–дві розгорнуті психолого-педагогічні характеристики учнів, що являли собою ретельно підготовлений їхній психологічний портрет, причому зроблений з акцентом на те позитивне в дитині, що можна використовувати для конструювання подальшої виховної роботи з нею. Протягом 1965–1970 рр. самим В. Сухомлинським було проведено 40 семінарів, на яких було прослухано і обговорено 31 доповідь Василя Олександровича та проаналізовано 23 характеристики. Інколи предметом обговорення було тільки теоретичне питання (таких семінарів 21), сім засідань були присвячені виключно психолого-педагогічним характеристикам учнів, на 12 семінарах розглядалися обидва питання. Всі доповіді, виголошені на семінарі В. Сухомлинським, стосуються психічного розвитку дитини та спрямовані на всебічне вивчення педагогом особистості учня, покращення навчально-виховної роботи в школі: «Питання психологічної культури уроку» (26.01.1966), «Психічні особливості підлітків» (13.10.1966), «Вчити учнів управляти своїми бажаннями» (25.02.1967), «Проблема взаємовідносин учителя й учнів» (20.01.1970) та ін. Акцентним у зазначеному аспекті є засідання психологічного семінару, що відбулося в листопаді 1968 р., на якому В. Сухомлинський виступив із

доповіддю «Виховання любові до рідної мови», де визначив психолого - педагогічні особливості навчання мови з урахуванням вікових особливостей учнів: «Період найінтенсивнішого оволодіння рідною мовою – два-три останні дошкільні роки і чотири-п'ять перших років шкільного життя. Отже, молодші класи – це найвідповідальніший період виховання любові до рідного слова» [1, 234—239].

Не кожна психологічна служба сучасної школи має такі результати як мав В.О.Сухомлинський в роботі з важкими підлітками, з дітьми, які мають проблеми в навчання в силу свого психічного розвитку. Педагог не тільки теоретично обґрунтував, але і всім своїм життям продемонстрував вплив великої любові до дітей. Понад усе він прагнув зробити так, щоб усі його вихованці зростали щасливими. Як для психології, так і педагогіки складає інтерес розроблений В. О. Сухомлинським особистісно-соціальний підхід, який є сукупністю індивідуального, природного і суспільного в людині і забезпечує її само активність. Для цього, на думку педагога, їй треба дати азбуку людської культури: «... в юному серці і розумі треба виховувати тонку чуйність до людини. ...Ідейне життя в моїй системі практичної педагогіки починається з подорожі до людини» [4, 395]. Ідеї індивідуального підходу у навчанні, різнорівневе, розвиваюче навчання не тільки теоретично висвітлені в працях педагога, вони реалізовані в його практичній діяльності. Уся педагогічна діяльність педагога пронизана ідеями позитивної «Я-концепції», яка є популярною в сучасній освіті та педагогіки партнерства. Цією роботою Василь Олександрович керував понад 20 років, учителі починали її за два роки до вступу дітей до школи, причому паралельно з процесом вивчення мислення дитини, дискретності її мозку, здатності «думати про свої думки». З метою поліпшення дискретності мозку дитини у Павлівській школі проводились спеціальні уроки мислення (2, с.106). Він вважав дуже важливим, щоб перші істини діти отримували з оточуючого світу, щоб дитину через світ природи вводили в світ суспільних відносин. «Школа під голубим небом» — справжнє талановите відкриття Сухомлинського. У його працях вона набула

цілеспрямованого універсального характеру, вид цілісної педагогічної доктрини - «Школа радості».

Приділяючи велику увагу знанню і врахуванню вікових і індивідуальних особливостей дитини в процесі навчання, педагог наголошував про індивідуальний темп розвитку кожної дитини. Вся спадщина великого педагога пронизана гуманізмом виховання громадянина, глибоким розумінням складного процесу самостворення особистості.

Список використаних джерел

1. Міхно О. Еволюція поглядів В. Сухомлинського щодо психолого-педагогічної характеристики учня / О. Міхно // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Пед. науки. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — Вип. 123. — Т. I. — С. 234—239.
2. Савченко О.Я. Розвиток особистості школяра – стрижнева проблема творчості В.О.Сухомлинського/О.Савченко//Наук. зап. – Вип. 78 (2). – Сер.: Пед. Науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – 393с.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодими директором школи / В. О. Сухомлинський // Розмова з молодими директором школи. — Т. 4. — К. : Рад. школа, 1977. — С. 391—626.
4. Сухомлинський В. О. Моя педагогічна віра / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. — Т. 5. — Київ, 1977. — С. 394—397.
5. Сухомлинський В. О. Етика відносин у педагогічному колективі школи [Електронний ресурс] / В.О. Сухомлинський. — Режим доступу: <http://www.dnrb.gov.ua/id/>

Анотація

В статті зроблено спробу виділити найбільш актуальні питання спадщини В.О.Сухомлинського в галузі педагогічної психології. Найбільш яскраве вираження психологічні положення педагога знайшли в роботі психологічного семінару. Коротко виділенні питання організації та проведення семінарів. Зазначена деяка тематика доповідей В.О.Сухомлинського. Також затронуті

питання розвитку мислення дитини. Підкреслене значення врахування індивідуальних особливостей в процесі навчання.

Ключові слова: В.О.Сухомлинський, психологія, гуманізм, «Я-концепція», уроки мислення, індивідуалізація.

The article attempts to highlight the most urgent issues of the V.O. Sukhomlynsky's heritage in the field of pedagogical psychology. The most striking expression of the psychological provisions of the teacher was found in the work of the psychological seminar. Briefly highlighting the organization and holding of seminars. Some topics covered by V.O. Sukhomlynsky's reports. Also affected the development of child thinking. Underlined the importance of taking into account individual characteristics in the learning process.

Key words: V.O. Sukhomlynsky, psychology, humanism, "I-concept", lessons of thinking, individualization.